

สินค้าและบริการด้านวัฒนธรรม (C-pot) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ

ผ้าหมัดหมี่ลายปราสาทขอม

ผู้ประกอบการ /สถานประกอบการ

นายอัมพร เกษกุล

ตำบลที่อยู่

บ้านเลขที่ ๗๙ หมู่ที่ ๒ ตำบลโคกจาน อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โทร. ๐๘๙-๙๔๗-๘๕๗๒

องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม /ความสำคัญ

วัฒนธรรมขอมหรือเขมรโบราณ (พุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๘) จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาอันเป็นที่ตั้งของอาณาจักรเขมรโบราณ อาณาจักรนี้มีความเจริญรุ่งเรือง อยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๘ หลังจากนั้นก็ค่อย ๆ เสื่อมอำนาจลง ในช่วงที่อาณาจักรเขมรโบราณมีความเจริญรุ่งเรือง ผู้ปกครองได้แผ่ขยายอำนาจ ขยายดินแดนและอิทธิพลทางวัฒนธรรมไปสู่ดินแดนต่าง ๆ ที่อยู่โดยรอบ จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา โดยมีแนวเทือกเขาพนมดงเร็กคั่นอยู่ ก็ได้รับอิทธิพลทั้งทางด้านการเมืองและวัฒนธรรมของเขมรด้วย

ชุมชนในวัฒนธรรมที่พบในจังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวนมากทั้งในรูปของศาสนสถานและชุมชนที่อยู่อาศัย มีลักษณะเป็นเนินดิน บางแห่งมีคูน้ำและคันดินล้อมรอบ ชุมชนวัฒนธรรมขอมในจังหวัดศรีสะเกษที่พบเป็นชุมชนที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เป็นต้นมา สาเหตุที่เราพบชุมชนในช่วงเวลานี้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าว พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ (พ.ศ. ๑๕๔๕ – ๑๕๕๓) แห่งอาณาจักรเขมร ได้ทรงแผ่อำนาจของพระองค์ออกไปอย่างกว้างขวางครอบคลุมภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย หลังจากนั้นอิทธิพลวัฒนธรรมขอมก็ได้แพร่หลายครอบคลุมชุมชนต่าง ๆ ในภาคอีสาน จังหวัดศรีสะเกษมีชุมชนโบราณซึ่งได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมขอม เช่น

ปราสาทสระกำแพงใหญ่ เป็นปราสาทขอมขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดศรีสะเกษ ตั้งอยู่บริเวณวัดกำแพงใหญ่ บ้านกำแพง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ มีลักษณะเป็นปราสาท ๓ หลัง ก่อด้วยอิฐฐานหินทรายเดียวกัน ปราสาทประธานมีขนาดใหญ่กว่าปราสาทอิฐอีกสองหลังที่อยู่ด้านข้าง ปราสาทบริวารสองหลัง ซึ่งขนาดด้านทิศเหนือและทิศใต้ของปราสาทประธาน โดยส่วนใหญ่แล้วมีรูปแบบที่เหมือนและขนาดใกล้เคียงกับปราสาทประธาน

จากจารึกที่พบและโบราณวัตถุชิ้นอื่น ๆ ที่พบในปราสาทสระกำแพงใหญ่ กล่าวได้ว่าปราสาทสระกำแพงใหญ่คงสร้างขึ้นในศาสนาฮินดู ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ โดยมีรูปแบบศิลปะเขมรแบบบาปวน ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงให้กลายเป็นวัดในพระพุทธศาสนา

โบราณสถานแห่งนี้ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ และกำหนดขอบเขตโบราณสถาน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๓ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๓๘ และ เล่ม ๙๙ ตอนที่ ๑๕๕ วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๕ ตามลำดับ

/ปราสาทปรางค์กู...

ปราสาทปรางค์กู๋ อำเภอปรางค์กู๋ มีลักษณะเป็นปรางค์ ๓ องค์

ปรางค์องค์ที่ ๑ อยู่ทางทิศใต้ มีทับหลังสลักเป็นรูปพระนารายณ์สี่กรทรงครุฑยืนเหยียบหลังสิงห์ ๒ ตัว ที่ปากคาบพวงมาลัย ทำเป็นหน้ามกรหรือคาบนาคราช

ปรางค์องค์ที่ ๒ อยู่ตรงกลางมีทับหลังสลักเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ยืนอยู่บนแท่นเหนือเศียรเป็นเกียรติมุข มีรูปพวงมาลัยก้านชดและรูปเทพรำประกอบ

ปรางค์องค์ที่ ๓ อยู่ทางทิศเหนือ มีทับหลังสลักเป็นรูปพระลักษณฤคศรนาคราช

ปัจจุบันอยู่ในสภาพทรุดโทรมมาก และบางส่วนได้สูญหายไป โบราณสถานแห่งนี้ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ และกำหนดขอบเขตโบราณสถาน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘ และเล่ม ๙๙ ตอนที่ ๑๕๕ วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๕ ตามลำดับ

ปราสาทบ้านปราสาท (ธาตุบ้านปราสาท) อำเภอยะนิง มีทับหลัง เป็นปราสาท ๓ หลัง ที่สร้างขึ้นในศิลปะเขมร รวมพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ ได้รับการดัดแปลงบูรณปฏิสังขรณ์ในภายหลัง เห็นได้ชัดจากส่วนยอดของปราสาทที่มีรูปแบบต่างไปจากส่วนยอดของปราสาทในศิลปะเขมร

ปราสาทประธานบนกรอบประตูด้านหน้า ยังคงมีทับหลังแสดงภาพหน้ากาลคายท่อนพวงมาลัย ที่บริเวณเสี้ยวของท่อนพวงมาลัยมีภาพบุคคลยืนอยู่ในซุ้ม ภาพสลักบริเวณเหนือหน้ากาลลบเลือนไปหมดแล้วทำให้ไม่สามารถดูได้ว่าเป็นรูปอะไร มีทับหลังซึ่งเหลือเพียงครึ่งแผ่นชิ้นหนึ่งตกอยู่ที่พื้น จากภาพแกะสลักที่ปรากฏเป็นเรื่องราวกวนเกษียรสมุทร

ปราสาทอีก ๒ หลัง ได้รับการดัดแปลงเช่นเดียวกัน โดยการก่ออิฐปิดช่องประตูกลายเป็นผนังทึบทั้งสี่ด้าน ส่วนยอดของปราสาทดัดแปลงเช่นเดียวกัน

ลำดวน เป็นพรรณไม้ประจำถิ่นเขตร้อนในประเทศไทย มีหนาแน่นในแถบอีสานตอนใต้ ดังปรากฏในจารึกเขาพระวิหารได้กล่าวถึงชุมชนดงลำดวน จึงนับว่าในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมีต้นลำดวนขึ้นเป็นผืนป่าขนาดใหญ่ แม้เมื่อสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ กรมขุนอนุรักษ์มนตรีแห่งราชวงศ์บ้านพลูหลวง ตั้งบ้านปราสาทที่เหลื่อมดงลำดวนให้เป็นเมืองก็พระราชทานนามว่า “เมืองนครลำดวนหรือศรีนครลำดวน” และเจ้าเมืองก็พระราชทานนามว่า “พระไกรภักดีศรีนครลำดวน (ตากะจะ)” ถือว่าเป็นมงคลนามอย่างยิ่ง ในปัจจุบันต้นลำดวนหรือดอกลำดวนถือว่าเป็นต้นไม้หรือดอกไม้ประจำเมืองหรือประจำจังหวัดศรีสะเกษ ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าไม่มีภูมิภาคใดมีต้นลำดวนมากเท่าจังหวัดศรีสะเกษ เฉพาะสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์เพียงแหล่งเดียวก็มีมากถึง ๔๐,๐๐๐ ต้น

จังหวัดศรีสะเกษ ได้กำหนดตราจังหวัด เป็นรูปปราสาทหรือปรางค์ ได้รูปปราสาทมีดอกลำดวน ๑ ดอก และ ใบ ๖ ใบ ซึ่งหมายถึง จังหวัดศรีสะเกษมีปราสาทหินสมัยขอมเป็นจำนวนมากจนได้ชื่อว่าเมืองร้อยกู่ และเป็นดินแดนแห่งดงลำดวน ๖ ใบ หมายถึง อำเภอสาคัญ ๆ ของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเคยได้รับการสถาปนาเป็นเมือง คือ อำเภอมือ เมือง ขุขันธ์ กันทรลักษณ์ กันทรารมย์ อุทุมพรพิสัย และราษีไศล

กิจกรรมของครอบครัวชาวชนบทในท้องถิ่นที่ยึดถือปฏิบัติต่อกันมาแต่โบราณนับร้อยนับพันปีมาแล้ว คือ การทอผ้าไหม จนมีคำพังเพยที่พูดกันติดปากในหมู่ชนบทว่า “เสร็จหน้านา ผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก” ซึ่งการทอผ้าไหมนั้น นอกจากเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ผลิตเพื่อการ นุ่งห่มแล้ว ยังเป็นการแสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวชนบทมาตั้งแต่โบราณกาล เนื่องจากเส้นไหม เป็น

/เส้นใยของสัตว์...

เส้นใยของสัตว์ที่มีความสวยงามเป็นพิเศษอยู่ในตัว ดังนั้น เมื่อทอออกมาแล้วก็จะได้ผ้าที่สวยงามเป็นเงาวับจับตาผู้พบเห็น นอกจากความสวยงามในตัวเส้นไหมแล้ว บรรพชนในอดีตได้ช่วยกันสร้างสรรค์ศิลปะที่วิจิตรพิสดารให้เกิดขึ้นบนผืนผ้าไหมอีกด้วย ศิลปะอันงามวิจิตรนี้ ทำให้เกิดเทคนิคการทอและลวดลายบนผืนผ้าไหมแบบต่าง ๆ มากมายหลายแบบ ตั้งแต่ ผ้าไหมพื้นธรรมดา ย้อมสีธรรมชาติได้หลากหลาย จนถึงพัฒนาให้เป็นผ้าลายต่าง ๆ เช่น ผ้าหางกระรอก ผ้ายกดอก ผ้าขิด ผ้าตีนจก ผ้าลายน้ำไหล นำเส้นไหมมามัดหมี่ทอให้เป็นลายต้นไม้ ดอกไม้ สัญลักษณ์ต่าง ๆ รูปคน และสัตว์ เป็นต้น ซึ่งศิลปะบนลายผ้าไหมแต่ละแบบล้วนใช้เทคนิคในการทอที่แตกต่างกันไป

จากวิวัฒนาการของชาวศรีสะเกษ ผู้ประดิษฐ์ได้เกิดความคิดสร้างสรรค์ออกแบบลายมัดหมี่ให้เป็นปราสาทขอมของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีลักษณะปราสาท ๓ หลัง อยู่ด้วยกัน ๓ แห่ง และมีปราสาทสระกำแพงใหญ่ซึ่งเป็นปราสาทขอมขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดศรีสะเกษ และดอกล่ำดวนดอกไม้ประจำจังหวัด ซึ่งมีการประยุกต์สอดแทรกเอาดอกล่ำดวนดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งออกดอก ชูช่อแบ่งบานในเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนมีนาคม ของทุกปี เข้ามาแซมได้ฐานของปราสาทขอม ด้วยการมัดหมี่ขึ้นเส้นพุ่งทอเป็นลวดลายได้อย่างลงตัว และแสดงออกถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผ้าไหมมัดหมี่ลายปราสาทขอมลายนี้ รวมถึงเทคนิคการมัดและการออกแบบที่อยากต่อการลอกเลียนแบบซึ่งการมัดต้องอาศัยความชำนาญและผู้มัดต้องระวังมากที่สุดคือการย้อมสีเพราะลำหมี่ค่อนข้างที่จะเล็กมากและมัดถี่มากจึงยากต่อการย้อมต่อใช้ความอดทนในการย้อมเป็นอย่างยิ่ง การออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายปราสาทขอมต้องอาศัยความเป็นจริงและคล้ายคลึงกับตัวปราสาทมากที่สุดผู้ออกแบบต้องเก็บรูปภาพของปราสาทแต่ละแห่งและลายละเอียดที่ปรากฏอยู่ในตัวปราสาทนำมาวาดลงกราฟออกแบบลายซึ่งในตัวปราสาทจะมีการนำเอาลายหมากจับ (กระจับ) ซึ่งเป็นลายโบราณมาประยุกต์เข้ากับลายสมัยใหม่ให้เกิดเป็นลายปราสาทสลับกับลวดลายโบราณประยุกต์ออกมาให้เป็นตัวปราสาททั้งสามประการซึ่งดูเป็นมิติคล้ายกับภาพวาดผาผนังได้อย่างลงตัวและสวยงาม ลายดอกล่ำดวนได้ฐานปราสาท ซึ่งดอกล่ำดวนเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษออกดอกแบ่งบานในเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนมีนาคม ของทุกปี ผู้ออกแบบจึงได้นำมาประยุกต์สอดแทรกเข้ามาไว้ในลายปราสาทขอมเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดศรีสะเกษได้อย่างลงตัว ซึ่งลายดอกล่ำดวนเกิดจากการนำเอาลายมัดหมี่โคมห้า และ โคมสาม โดยมัดหมี่โคมห้าออกเป็นกลีบดอกล่ำดวน และ โคมสาม ให้เป็นเกสรของดอกล่ำดวน แล้วต่อเอื้อหรือสายให้เป็นก้านและใบจากนั้นก็ลงสีดอกและก้านให้สวยงามก็จะได้ลายปราสาทขอมที่มีความสวยงาม

แนวคิดซึ่งได้มาในตัวผลิตภัณฑ์

ด้วยตลาดวงการผ้าไหมที่ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างขาย และลวดลายที่ทำก็ซ้ำ ๆ กันไม่เป็นที่แปลกใหม่และเป็นที่ต้องตาของลูกค้าและผู้พบเห็น เมื่อขายได้ราคาไม่ค่อยดีนัก กำไรน้อยเพราะต้นทุนสูงและบางทีก็ขายตัดราคากัน จนทำให้เกิดการท้อแท้ หรือบางคนเลิกทำไปเลยก็มี นายอัมพร เกษกุล จึงได้คิดค้นลายปราสาทขอมขึ้นมาเพื่อจะขยายตลาดด้านผ้าไหมเพราะยังเป็นลายที่ยังไม่มีคนทำและเป็นลายที่ยากต่อการลอกเลียนแบบเพราะลายค่อนข้างที่จะทำยากและลำหมี่มีทั้งหมด ๘๕ ลำ ต้องใช้เวลาในการมัดหลายวันกว่าจะเสร็จและลายปราสาทขอมยังบอกถึงเรื่องราวเอกลักษณ์แห่งเมืองวัฒนธรรมเมืองดินแดนปราสาทขอมของจังหวัดศรีสะเกษได้เป็นอย่างดีจึงมีแรงบันดาลใจในการคิดค้นลายปราสาทขอมนี้ขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทน

/จังหวัดศรีสะเกษ...

จังหวัดศรีสะเกษผ่านผืนผ้าไหมมัดหมี่ที่มีความสวยงามบอกเรื่องราววัฒนธรรมของจังหวัดได้เป็นอย่างดีและดี ตลาดผ้าไหมให้มีทางเลือกที่หลากหลายไม่ซ้ำซากจำเจ

ลักษณะที่โดดเด่นของผ้าไหมมัดหมี่ “ลายปราสาทขอม” คือเป็นลายเอกลักษณ์ดั้งเดิม โบราณที่สืบทอดกันมาแต่ช้านาน เพียงแค่นำลวดลายเหล่านั้นมาประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยเพื่อเป็นช่องทางในการตลาดผ้าไหมให้มีความหลากหลาย เพียงนำเอาลวดลายที่มีมาแต่ดั้งเดิมมาประยุกต์โดยไม่ทำลาย วัฒนธรรมที่มีมาแต่ดั้งเดิมให้สูญหายไป ลักษณะที่โดดเด่นของผ้าไหมมัดหมี่ “ลายปราสาทขอม” คือ ออกแบบใหม่เพื่อให้เป็นลายเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งบ่งบอกถึงความรุ่งเรืองของชาวขอมใน สมัยที่ยังรุ่งเรืองถ่ายทอดลงมายังผืนผ้าไหมมัดหมี่ที่สวยงาม และ ดอกลวดวนดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษ สอดแทรกระหว่างตัวปราสาทแต่ละปราสาทก็มีความสวยงามตามคำขวัญของชาวศรีสะเกษที่ว่า “ศรีสะเกษ แดนปราสาทขอม หอมกระเทียมดี มีสวนสมเด็จ เขตดงลำดวน ลากลั่นวัฒนธรรม เลิศล้ำสามัคคี” นำมาถัก ทอเป็นผืนผ้าที่มีความหมายทั้งมีลวดลายที่แปลกใหม่สีสันสวยงามเป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น

กระบวนการผลิต

วัตถุดิบและส่วนประกอบ

- เส้นไหม
- ด่างฟอกไหมเป็นอุปกรณ์สำหรับทำความสะอาดไหม
- สีย้อมเส้นไหมใช้ทั้งสีเคมีและสีธรรมชาติ
- เชือกมัดหมี่ เป็นอุปกรณ์สำหรับมัดหมี่นิยมใช้เชือกฟางเพราะสะดวกมีจำหน่ายตามร้านค้าทั่วไป
- กะละมังเป็นอุปกรณ์สำหรับย้อมสีและล้างเส้นไหม
- กง เป็นอุปกรณ์สำหรับควักเส้นไหม

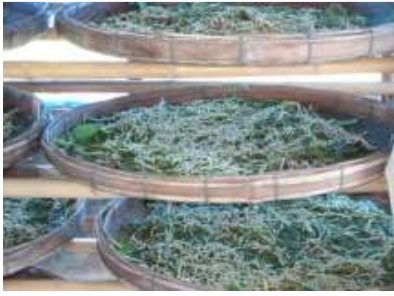
ขั้นตอนการผลิต

ผ้ามัดหมี่เป็นวิธีการทอที่ต้องนำเส้นไหมที่เป็นไหมพุ่งไปขึ้นลำก่อนที่จะนำไปมัดซึ่งการมัดแต่ ละลายต้องทราบว่าจะต้องขึ้นลำเท่าไรก่อนที่จะขึ้นลำหมี่จากนั้นนำไปมัดให้เป็นลวดลายด้วยเชือกฟางก่อนนำไป ย้อมสีแล้วกรอไหมให้เรียงตามลวดลาย ใส่กระสวยนำไปทอพื้นฐานจะได้ลายมัดหมี่ที่เรียกว่ามัดหมี่เส้นพุ่งซึ่ง ผ่านการมัดด้วยกรรมวิธีการที่ซับซ้อนที่วิ่งไปตามลวดลายที่ผูกมัดของเส้นไหมจนทำให้เกิดลักษณะลายที่ สวยงามที่ต่างจาก ผ้าทอชนิดอื่นดังนี้

๑. การเลี้ยงไหมชาวบ้านปลูกหม่อนเลี้ยงไหมด้วยตนเองโดยให้ไหมกินใบหม่อนเป็นอาหารมี การลอกคราบเพื่อการเจริญเติบโต ๔ ครั้ง หนอนไหมที่เลี้ยงมีการเจริญเติบโต ๕ วัย ซึ่งแบ่งเป็น ไหมวัยอ่อน (วัย ๑-วัย ๓) กับ ไหมวัยแก่ (วัย ๔-วัย ๕) ใช้เวลาในการเจริญเติบโตตั้งแต่ไหมแรกฟักจนกระทั่งไหมสุกทำรัง ประมาณ ๒๒ -๒๔ วัน แล้วแต่สภาพภูมิอากาศ ไหมสุกเข้าจ่อทำรัง ๕-๗ วัน จากนั้นทำการเก็บรังไหมออก จากจ่อแล้วนำไปดัดเส้นสาวไหมตามที่ได้รับการสืบทอดต่อเนื่องกันมาจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

/ขั้นตอนการเลี้ยงไหม...

ขั้นตอนการเลี้ยงไหม สาวไหม ไผไหม

การฟอกกวเส้นไหม

อัตราส่วน

๑. เส้นไหมดิบ ๑ กิโลกรัม
๒. ด่างฟอกย้อม (โซดาแอช) ๑ ชอง ๕ ช้อนแกง
๓. ผงมัน (สบู่เทียมผง) ๒ ช้อนแกง
๔. น้ำสะอาด ๑๕ ลิตร

ขั้นตอนการฟอก

๑. นำเส้นไหมที่จะฟอกไปแช่น้ำ
๒. ต้มน้ำให้เดือด
๓. นำเส้นไหมขึ้นจากการแช่น้ำ ปิดให้หมด ๆ นำไปกระตุกให้เส้นไหมกระจาย
๔. เทด่างและผงมันที่ละลายน้ำแล้ว ลงในหม้อย้อม
๕. นำเส้นไหมลงต้ม กลับเส้นไหมบ่อย ๆ
๖. ต้มหม้อย้อมให้เดือด ๒๐-๓๐ นาที แล้วยกเส้นไหมขึ้นจากหม้อ ผึ่งอากาศให้เย็นนำไปล้างน้ำสะอาด ๓-๔ น้ำ ปิดน้ำออก เอาไปกระตุกให้แห้ง

- นำเส้นไหมไปล้างในน้ำสะอาดกระທပ်เส้นไหมให้แห้ง

การย้อมสีเส้นไหม

อัตราส่วน

๑. เส้นไหม ๑ กิโลกรัม
๒. น้ำสะอาด ๑๕ ลิตร
๓. สีย้อม ๑๒ ซอง (๑ โหล) สีที่ได้เป็นสีขนาดกลาง (เพิ่มหรือลดลงตามความต้องการความเข้มและอ่อน ของสี)
๔. ผงมัน ขนาด ๑.๕ ช้อนแกง
๕. ผงมันกันสีตก ๒ ช้อนแกง

ขั้นตอนการย้อม

๑. นำเส้นไหมที่ฟอกขาวแล้ว ไปแช่น้ำ ขยี้ให้เส้นไหมเปียกทุกเส้น
๒. ยกเส้นไหมเปียกขึ้นจากน้ำ บิดให้หมาด ๆ และนำไปกระตุก ให้เส้นไหมกระจาย
๓. ต้มน้ำให้เดือด
๔. ละลายสี และผงมัน ด้วยน้ำเดือด
๕. เติมน้ำเย็นลงในกะละมังสี
๖. นำเส้นไหมลงขยี้ให้เข้ากับสี แช่ทิ้งไว้ประมาณ ๒๐-๓๐ นาที
๗. ยกเส้นไหมขึ้นจากกะละมังสี เทน้ำสีลงในหม้อที่ย้อม
๘. ต้มน้ำสีจนเดือด แล้วนำเส้นไหมลงต้ม ให้น้ำเดือด ประมาณ ๒๐-๓๐ นาที
๙. ยกเส้นไหมที่ย้อมขึ้น ผึ่งอากาศให้เย็น แล้วนำไปล้างน้ำให้สะอาด ประมาณ ๓-๔ น้ำ บิดน้ำออกนำไปกระตุกให้แห้ง

๒. การกรักไหม ขั้นตอนในการทอผ้าไหมให้ได้คุณภาพเพื่อให้เส้นไหมมีความสม่ำเสมอ

๓. การคัน เป็นขั้นตอนการแยกเส้นใยไหม เป็นเส้นพุ่ง และเส้นยืนก่อนนำไปสู่การย้อม-ทอ ซึ่งต้องใช้ความชำนาญพิเศษเพื่อให้ได้ขนาดความยาวของเส้นใยเท่ากัน การควบคุมความตึงของเส้นใยให้สม่ำเสมอ

การคันไหมเป็นลำ

การขึ้นเครื่องทอ

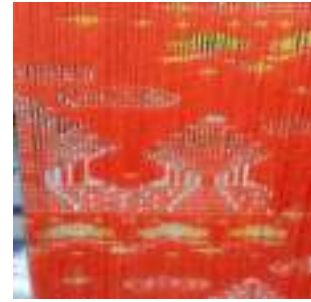
๔. การมัดหมี่หรือการโอบลายหมี่เป็นการเลือกที่จะให้ลายบริเวณไหนเป็นสีอะไรตามเทคนิคของผู้ทำหรือตามแบบที่มีอยู่แล้วการมัดหมี่จะใช้เชือกฟางที่ผ่านการขยี้หรือทำให้มันแล้วเพื่อง่ายต่อการมัดตัดและฉีกให้กว้างประมาณ ๒ เซนติเมตรพันรอบเส้นด้ายตามลายที่ต้องการในการมัดอาจใช้เชือกฟางสีต่างกันเพื่อความสะดวกในการมัดและการโอบสีเพื่อกันไม่ให้โอบหมี่ผิดสี

๕ การย้อมหมี่เมื่อมัดหมี่เสร็จอาจนำปอฟางมาโอบดอกลายไว้สำหรับการย้อมสีอื่นการมัดหมี่หรือโอบลายหมี่ของผู้ทำหากใช้เทคนิคต่างกันแม้ว่าจะเป็นหมี่ลายเดียวกันแต่การย้อมสีแต่ละสีต่างก็กัน สามารถทำให้ผ้ามีลวดลายที่ดูต่างกันได้สำหรับวิธีการย้อมนั้นก็จะนำหมี่ที่ต้องการย้อมไปแช่น้ำประมาณ ๕-๑๐ นาทีแล้วบิดพอหมาด หลังจากนั้นจึงทำการย้อมสีในน้ำต้มที่เดือด คนและพลิกกลับไปมาประมาณ ๑๕-๒๐

/นาที ถ้าคนไม่ดี...

นาที่ ถ้าคนไม่ดีจะทำให้หมี่ที่ได้สีไม่สม่ำเสมอ เมื่อได้สีตามที่ต้องการก็จะยกหมี่ไปแช่น้ำเย็น ๓-๕ นาที

ต่อจากนั้นนำไปพอกด้วยผงซักฟอกหรือน้ำยาปรับผ้านุ่มเพื่อล้างสีที่ย้อมไม่ติดหรือที่ติดกับฟางออกแล้วนำไปมัดใหม่อีกรอบเพื่อย้อมสีต่อไปเมื่อย้อมได้ทุกสีตามต้องการแล้วก็นำไปใส่โครงมัดอีกครั้งและใช้กรรไกรตัดพอฟาง

๖. การปั่นหมี่ ใส่หลอดหมี่ที่มัดและย้อมสีแล้วจะนำไปตากให้แห้งแล้วนำมาแกะพอฟางออกให้หมดต่อมาจึงนำมาใส่กงปั่นด้าย (อุปกรณ์ที่ใช้ในการปั่นด้ายทำด้วยไม้ประกอบเป็นโครงอาจมีขนาดเล็กหรือใหญ่ตามความถนัดของคนปั่นมีขาตั้ง ๒ ข้างขนานกัน) การปั่นจะปั่นใส่หลอดโดยอาศัยหลาช่วย(อุปกรณ์ปั่นด้ายและหลอดด้ายโดยใช้เหล็กหรือไม้เป็นที่ปั่นส่วนที่สำคัญเรียกว่าเหล็กในทำด้วยเหล็กแท่งเล็กสำหรับใส่

หลอดด้าย) การปั่นอาจปั่นได้เกือบเต็มขนาดหลอดแต่ต้องไม่ลွ่ยแล้วตัดด้าย หลอดด้ายที่ปั่นเสร็จแล้วจะร้อยเชือกไว้ที่ละหลอด

๗. การทอผ้านำหลอดหมี่ที่ผ่านการมัดลายแล้วนำไปปั่นร้อยแล้ว นำมาทอโดยเริ่มทอจากหลอดแรกทอไปจนถึงหลอดสุดท้ายเพราะการทอโดยวิธีนี้จะทำให้ลายของผ้าไหมที่เรามัดหมี่ไว้ไม่ขาดตอนและลายก็สม่ำเสมอไม่เขย่ง การทอผ้าไหมมัดหมี่เป็นขั้นตอนของการนำเส้นพุ่ง (ที่มีการสร้างลาย) ไปทอกับเส้นยืน โดยใช้ที่ทอผ้าด้วยวิธีการสอดเส้นพุ่งให้ขวางไปกับเส้นยืนโดยการกระทบด้วยฟืมทอผ้าที่ละเส้น ๆ จนกว่าจะได้ออกมาเป็นผืนผ้าซึ่งขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ความชำนาญและความอดทนเป็นพิเศษซึ่งผู้ทอต้องกระแทกฟืมให้สม่ำเสมอทุกครั้ง ถ้ากระแทกฟืมไม่สม่ำเสมอจะทำให้เนื้อผ้าโปร่งบางไม่สม่ำเสมอเป็นตอน ๆ และทำให้ผ้าไม่สวย

/๗. สร้างรายได้...

๗. สร้างรายได้ให้กับตนเอง/ชุมชนอย่างไรบ้าง

ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ลายปราสาทขอม เป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ให้แก่ผู้ผลิตเป็นอย่างมาก สามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น เนื่องจาก มีการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่ สอดคล้องกับวัฒนธรรมในพื้นที่ โดย ราคาจำหน่ายของแต่ละตัวขึ้นอยู่กับ การทอผ้าและลวดลายบนผืนผ้า ปัจจุบันผ้ามัดหมี่ลายปราสาทขอม มีการพัฒนาการผลิตขึ้นเพื่อเข้าสู่ตลาดในระดับประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการย้อม รูปแบบลายผ้า สวยงามมากยิ่งขึ้น ประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ผ้ามัดหมี่ลายปราสาทขอม จึงเป็นที่นิยมในการสวมใส่ ของชาวจังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดใกล้เคียงเป็นอย่างมาก

๘. รูปภาพสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม จำนวน ๔ ภาพ/๑ รายการ (แสดงภาพ และแนบ ซี.ดี.)

“ผ้าไหมมัดหมี่ลายปราสาทขอม”

องค์ความรู้สินค้าและบริการด้านวัฒนธรรม

ผ้าไหมมัดหมี่ลายปราสาทขอม เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ออกแบบลายมัดหมี่ ให้เป็นปราสาทขอมของจังหวัดศรีสะเกษ มีลักษณะปราสาท ๓ หลัง และดอกลำดวนดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษเข้ามาแซมใต้ฐานของปราสาทขอม ด้วยการมัดหมี่ขึ้นเส้นพุ่งถักทอเป็นลวดลายได้อย่างลงตัว แสดงออกถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผ้าไหมมัดหมี่ลายปราสาทขอมลายนี้

ผ้าไหมมัดหมี่ “ลายปราสาทขอม” บ่งบอกถึงความรู้เรื่องของชาวขอมในสมัยที่ยังรุ่งเรืองเอกลักษณ์แห่งเมืองวัฒนธรรม เมืองดินแดนปราสาทขอมของจังหวัดศรีสะเกษผ่านผืนผ้าไหมมัดหมี่ที่สวยงามและดอกลำดวนดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษ สอดแทรกระหว่างตัวปราสาทแต่ละปราสาทให้ความสวยงามเป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น

ผ้าไหมมัดหมี่ลายปราสาทขอม ได้ออกแบบลายมัดหมี่ให้เป็นปราสาทขอมของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีลักษณะปราสาท ๓ หลัง อยู่ด้วยกัน ๓ แห่ง และมีปราสาทสระกำแพงใหญ่ซึ่งเป็นปราสาทขอมขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดศรีสะเกษ และดอกลำดวนดอกไม้ประจำจังหวัด ซึ่งมีการประยุกต์สอดแทรกเอาดอกลำดวนดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งออกดอก ชูช่อแบ่งบานในเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนมีนาคม ของทุกปี เข้ามาแซมใต้ฐานของปราสาทขอม ด้วยการมัดหมี่ขึ้นเส้นพุ่งถักทอเป็นลวดลายได้อย่างลงตัว และแสดงออกถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผ้าไหมมัดหมี่ลายปราสาทขอมลายนี้ รวมถึงเทคนิคการมัดและการออกแบบที่อยากต่อการลอกเลียนแบบซึ่งการมัดต้องอาศัยความชำนาญและผู้มัดต้องระวังมากที่สุดคือการย้อมสีเพราะลำหมี่ค่อนข้างที่จะเล็กมากและมัดถี่มากจึงยากต่อการย้อมต่อใช้ความอดทนในการย้อมเป็นอย่างยิ่ง การออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายปราสาทขอมต้องอาศัยความเป็นจริงและคล้ายคลึงกับตัวปราสาทมากที่สุดผู้ออกแบบต้องเก็บรูปภาพของปราสาทแต่ละแห่งและลายละเอียดที่ปรากฏอยู่ในตัวปราสาทนำมาวาดลงกราฟออกแบบลายซึ่งในตัวปราสาทจะมีการนำเอาลายหมากจับ (กระจับ) ซึ่งเป็นลายโบราณมาประยุกต์เข้ากับลายสมัยใหม่ให้กลายเป็นลายปราสาทสลับกับลวดลายโบราณประยุกต์ออกมาให้เป็นตัวปราสาททั้งสามปราสาทซึ่งดูเป็นมิติคล้ายกับภาพวาดฝาผนังได้อย่างลงตัวและสวยงาม ลายดอกลำดวนใต้ฐานปราสาท ซึ่งดอกลำดวนเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษออกดอกแบ่งบานในเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนมีนาคม ของทุกปี ผู้ออกแบบจึงได้นำมาประยุกต์สอดแทรกเข้ามาไว้ในลายปราสาทขอมเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดศรีสะเกษได้อย่างลงตัว ซึ่งลายดอกลำดวนเกิดจากการนำเอาลายมัดหมี่ไหมหัว และ ไคมสาม โดยมัดหมี่ไหมหัวออกเป็นกลีบดอกลำดวน และ ไคมสาม ให้เป็นเกสรของดอกลำดวน แล้วต่อเอื้อหรือสายให้เป็นก้านและใบจากนั้นก็ลงสีดอกและก้านให้สวยงามก็จะได้ลายปราสาทขอมที่มีความสวยงาม

แนวคิดซึ่งได้มาในตัวผลิตภัณฑ์

ด้วยตลาดวงการผ้าไหมที่ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างขาย และลวดลายที่ซ้ำ ๆ กันไม่เป็นที่แปลกใหม่และเป็นที่ต้องตาของลูกค้าและผู้พบเห็น เมื่อขายได้ราคาไม่ค่อยดีนัก กำไรน้อยเพราะต้นทุนสูงและบางทีก็ขายตัดราคากัน จนทำให้เกิดการท้อแท้ หรือบางคนเลิกทำไปเลยก็มี นายอัมพร เกษกุล จึงได้คิดค้นลายปราสาทขอมขึ้นมาเพื่อจะขยายตลาดด้านผ้าไหมเพราะยังเป็นลายที่ยังไม่มีใครทำและเป็นลายที่ยากต่อการลอกเลียนแบบเพราะลายค่อนข้างที่จะทำยากและลำหมี่มีทั้งหมด ๘๕ ลำ ต้องใช้เวลาในการมัดหลายวัน

กว่าจะเสร็จและลายปราสาทขอมยังบอกถึงเรื่องราวเอกลักษณ์แห่งเมืองวัฒนธรรมเมืองดินแดนปราสาทขอมของจังหวัดศรีสะเกษได้เป็นอย่างดีจึงมีแรงบันดาลใจในการคิดค้นลายปราสาทขอมนี้ขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนจังหวัดศรีสะเกษผ่านผืนผ้าไหมมัดหมี่ที่มีความสวยงามบอกเรื่องราววัฒนธรรมของจังหวัดได้เป็นอย่างดีและดีตลาดผ้าไหมให้มีทางเลือกที่หลากหลายไม่ซ้ำซากจำเจ

ลักษณะที่โดดเด่นของผ้าไหมมัดหมี่ “ลายปราสาทขอม” คือเป็นลายเอกลักษณ์ดั้งเดิมโบราณที่สืบทอดกันมาแต่ช้านาน เพียงแค่นำลวดลายเหล่านั้นมาประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยเพื่อเป็นช่องทางในการตีตลาดผ้าไหมให้มีความหลากหลาย เพียงนำเอาลวดลายที่มีมาแต่ดั้งเดิมมาประยุกต์โดยไม่ทำลายวัฒนธรรมที่มีมาแต่ดั้งเดิมให้สูญหายไป ลักษณะที่โดดเด่นของผ้าไหมมัดหมี่ “ลายปราสาทขอม” คือออกแบบใหม่เพื่อให้เป็นลายเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งบ่งบอกถึงความรุ่งเรืองของชาวขอมในสมัยที่ยังรุ่งเรืองถ่ายทอดลงมายังผืนผ้าไหมมัดหมี่ที่สวยงาม และ ดอกลำดวนดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษ สอดแทรกระหว่างตัวปราสาทแต่ละปราสาทก็ให้ความสวยงามตามคำขวัญของชาวศรีสะเกษที่ว่า “ศรีสะเกษแดนปราสาทขอม หอมกระเทียมดี มีสวนสมเด็จ เขตดงลำดวน ลากลั่นวัฒนธรรม เลิศล้ำสามัคคี” นำมาถักทอเป็นผืนผ้าที่มีความหมายทั้งมีลวดลายที่แปลกใหม่สีสันสวยงามเป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น